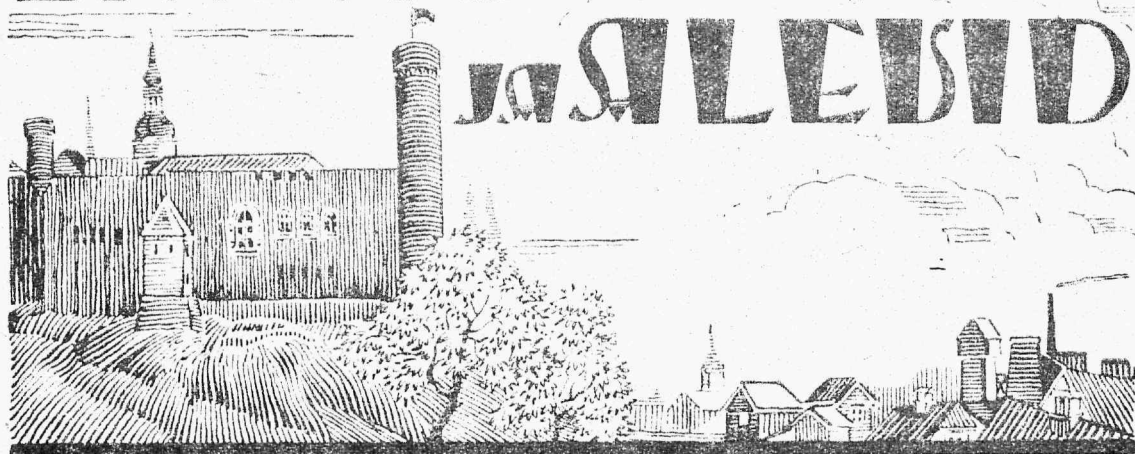

LINNAD JA LEBID

»EESTI LINNADE LIIDU HÄALEKANDJAK«

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetaniin.
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

IX aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 6

30. novembril

1936

SISU.

Paldiski linnapea Johannes *Odres* 50-aastane.

Omavalitsusist praeguses Lätis—**O. Angelus.**

Eesti linnategelaste õppematk Soome —

A. Maramaa.

Kroonika.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 6

IX RAASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn,
Pikk 6, telefon 431-58.

Ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s.

30. novembril

1936

Paldiski linnapea Johannes Odres 50-aastane.

25. novembril 1936 sai Paldiski linnapea Johannes Odres 50-aastaseks.

J. Odres sündis 25. novembril 1886 Kuksema vallas. 1899. a. asus ta koos vanematega elunema Paldiski, kus peale kooli lõpetamist hakkas valmistuma ette ärimehe elukutsele. 1907. a. avas J. Odres Paldiskis oma kaupluse, mille pidas 1915. aastani. Sellest ajast peale on ta pühendanud end omavalitsustööle. Nii valiti ta 1915. a. Paldiski linnapea abiks ja 1917. a. — linnapeaks, olles sel ametikohal tänaseni, arvatud välja Saksa okupatsiooni aeg ja mõni kuu 1934. a. algul. Seega on J. Odres üle 20 aasta pea pidevalt olnud juhtivalt tegev Paldiski linnaomavalitsuses, pühendades oma paremate eluaastate energia ja töötahte Paldiski linna heakäekäigule. Kui siinjuures veel arvestada

Paldiski linna kitsaid olusid ja piiratud võimalusi, siis kõike seda, mis on suudetud teostada linna heakorras, välisilme — üldse linnaomavalitsuse elu ja tegevuse korraldamisel ja arendamisel, tuleb panna just J. Odres' e asjatundliku juhtimise arvele.

Kuid peale omavalitsustöö võtab J. Odres ka juhtivalt osa kõigi Paldiskis teotsevate tähtsamate eraorganisatsioonide tegevusest, nagu Kaitseliit, Paldiski Vabatahtlik Tuletõrjehing, Isamaaliit, Paldiski ev.-lut. usu kogudus jt.

Eesti linna- ja aleviomavalitustegelased, samuti ajakiri „Linnad ja Alevid“ õnnitlevad

J. Odrest ta jõudmisel oma elutee 50. tähtseni, soovides talle raugematut tervist, jõudu ja indu senise eduga omavalitsustöö jätkamiseks.

Omavalitsusist praeguses Lätis.

O. Angelus.

Siseministeeriumi Üldosakonna abidirektor.

Läti omavalitsuste korralduses on viimastel aastail teostatud hulk põhimõttelisi ja põhjapanevaid muudatusi ühenduses 15. mail 1934 kehtimapaandud riigivalitsemiskorraga. Enne asumist nende muudatuste lähemale vaatlemisele, peatugem veidi Läti omavalitsuste juures üldse ja nende arenemise juures eriti, mis tohiks pakkuda huvi juba seetõttu, et Läti omavalitsused alustasid 18 aasta eest oma tegevust samul alusel, mis meiegi omavalitsused, s. o. endise Vene riigi seaduste põhjal. Lätlased pole nii konservatiivsed, kui meie, ja võibolla ka pisut vähem põhjalikud, mistõttu nad enne meid on teostanud tähtsaid reforme omavalitsuste alal.

Praegune Läti vabariik tunneb kommunaalseist omavalitsusist vaid linna (*pilseta*) ja valda (*pagasts*). Algul teetsid nende kõrval veel, nagu meilgi, alev (*miests*) ja maakond (*aprinkis*). Alevid muudeti aastate jooksul eranditult linnadeks, kuna maakonnad teetsid mitmesuguste muudatustega suveni 1934. Siis likvideeriti maakonnad ja omavalitsuste asemele astusid riigiametnikud. Viimaste ülesannete hulka kuulub peamiselt järelevalve valdade üle. Linnad pole kunagi allunud maakondade järelevalvele, ka väikseimad mitte, küll aga alusid maakonnaomavalitsuste järelevalvele alevid linnadeks muutumiseni.

Lätis on praegu 60 linna. Vabariigi loomisel oli neid 31, ülejäänud tekkisid endisest alveist ja alevikest. Põhjuseks uute linnade loomisel oli ühelt poolt soov ühtlustada ja lihtsustada administratsiooni, teiselt poolt — tahtmine anda tihedastiasustatud maakohtadele arenemise võimalust suuremate sissetulekute võimaldamise ja laialdasemate ülesannete andmisega. Selle tagajärjel tekkis veidi ebaharilik olund: 1935. a. elunes Läti vabariigi 1 950 500 elanikust 710 500 linnades ja 1 240 000 maal.

27 linnas oli 1935. a. andmeil vähem kui 2000 elanikku (7 linnas oli isegi vähem kui 1000 elanikku), 5 linnas oli 2000—3000, 14 linnas — 3000—5000, 8 linnas — 5000—10 000, 2 linnas — 10 000—25 000, 2 linnas — 25 000—50 000, 1 linnas, nimelt Liepajas — 50 000—100 000 ja pealinnas Riias üle 100 000, täpsemalt öeldud 385 063 elanikku. 60 linnast on lätlased absoluutses enamuses 47 linnas, kuna 13 linnas (s. o. 21,7% üldarvust) on lätlased vähemuses, moodustades ühes linnas ainult 21,9% elanikkude üldarvust. Need 13 linna asuvad kõik vabariigi idapoolses osas, 11 — Latgale provintsis ja 2 — Zemgale provintsi Ilukste maakonnas. Seejuures on ainult 5 linnas mõni vähemusrahvus absoluutses enamuses: kolmes linnas juudid ja kahes — venelased. Ülejäänud kaheksas linnas asub umbes võrdselt lätlasi, venelasi, juute ja poolakaid.

Valdu oli Lätis 1935. a. 516, s. o. viie võrra vähem kui 1930. a. Väikesi valdu (alla 1000 elanikuga) oli 1930. a. (hilisemad andmed kahjuks puuduvad) 111, keskmisi (1000—3000 elanikuga) — 314, suuri (3000—15 000 elanikuga, nende seas 9 valda üle 10 000 elanikuga) — 96. Väikseim vald, 253 elanikuga asub Vidzeme provintsis, suurim — 12 396 elanikuga — Latgale provintsis, s. o. jällegi riigi idapoolses osas, kus üldse asuvad suured vallad, nagu muide meilgi, kus suurimad vallad asuvad teadupärast Petserimaal. 516 vallast on lätlasil absoluutne enamus 488 vallas, kuna ainult 28 vallas (s. o. 5,4% üldarvust) on lätlased vähemuses. Need vallad asuvad jällegi pea kõik riigi idapoolses osas. Seejuures on 12 vallas absoluutne enamus venelaste, 2 vallas — valgevenelaste ja 1 vallas — sakslaste käes. Ülejäänud 13 vallas asub umbes võrdselt lätlasi, venelasi, valgevenelasi ja poolakaid.

Linnavalitsused teotsesid Lätis algul sama veneaegse linnaseaduse põhjal, mis teatud muudatustega meil veel praegu on kehtiv. Peale pikema ettevalmistustöö pandi seal 1930. a. kehtima uus, oma linnaseadus, millega kaotas kehtivuse veneaegne seadus, ja mis vormiliselt kehtib praegugi nende tähtsate muudatustega, mis teostati pärast 15. maid 1934.

Selle 1930. a. seaduse üksikasjusse tungimine pole ruumipuudusel kahjuks võimalik, mispärast peatugem vaid mõne iseäralduse juures.

Vastandina endisele (ja meil praegu kehtivale) seadusele annab uus seadus linnaomavalitsuse definitsiooni (mida endine seadus üldse ei andnud), tähendades, et „linnaomavalitsused on administratiivses mõttes avaliku õiguse institutsioonid“, lisandades sellele veel, et linnaomavalitsusil on eraõiguse mõttes juriidilise isiku õigused.

Linnaomavalitsuse ülesandeks on „juhtida avalikke majandus-, kultuur- ja administratiivasju“, kusjuures peaülesannete hulka kuuluvad järgmised asjad: linna varanduste valitsemine, linna majanduse juhtimine siseministrilt kinnitatava eelarve põhjal, linnamaksude määramine ja nende sissenõudmine, kaubanduse, tööstuse ja ühistegevuse arendamine kohaliku majanduse piires, elanikkude hariduse edendamise eest hoolitsemine, hariduslike asutiste asutamine ja ülalpidamine, muinsuskaitse, kultuuriliste püüete teostamine, teede ja tänavate ehitamine, liiklemisvahendite ülalpidamine, valgustuse, veemuretsemise ja kanalisatsiooni eest hoolitsemine, linna ehitusplaanide väljatöötamine, ehitusjärelevalve, tulekaitse, kaitse uputuste ja teiste looduslike õnnetuste vastu, sotsiaalkindlustus, tervishoiukaitse ja sanitaarasjandus, liigjoomise ja kõlvatu elu vastu võitlemine, parandusmajade asutamine, korteripuuduse kõrvaldamine, töötaoleku vastu võitlemine, töökaitse, juriidilise abi andmine, isikliku ja avaliku julgeoleku säilitamine, elukalliduse vastu võitlemine ja puudustkannatavate elanikkude abistamine. Ülesannete loetelu pole ega taha olla täiuslik, peale nende linnaseaduses loe-

teldud ülesannete leidub eriülesandeid eriseadusis. Näiteks tehti politseikorraldusega (1933 ja 1934) linnadele ülesandeks hoolitseda politsei ametiruumide eest, samuti ruumide eest asitõenduste ja areteeritute äramahutamiseks, edasi hobuste, autode ja teiste politsei liiklemisvahendite ja varustusladude mahutamiseks. Peale selle on linnade ülesandeks soetada välispolitsei ametnikele ja kriminaalpolitsei välisametnikele kortereid ühes kütte ja valgustusega (see nõue ei käi raudteepolitsei ametnikkude kohta). Kui tekib kahtlus, kas ühe või teise küsimuse lahendamine kuulub linnaomavalitsuse kompetentsi, otsustab põhimõtteliselt linnaomavalitsus ise selle küsimuse kooskõlas kehtivate seadustega. Linnaomavalitsusil on õigus oma ülesannete edukamaks täitmiseks sõlmida lepinguid teiste omavalitsustega ja astuda liitude liikmeks, samuti asutada ühes teiste omavalitsustega sihtasutisi. Viimaseil on juriidilise isiku õigused ja nad registreeritakse siseministeriumis. Läti linnadelit teotseb eriseaduse alusel.

Linnavolikogu on „linnaomavalitsuse kõrgeimaks organiks“, mis valitakse nelja aasta peale ja nimelt kõigis linnades korraga — märtsi viimasel pühapäeval ja selle eelsel laupäeval. Valimisõiguslikud on mõlemast soost Läti kodanikud, kes esimeseks valimispäevaks said vähemalt 21-aastaseks ja viimased kaks kuud on elunenud vastavas linnas. Passiivse valimisõiguse kohta kehtivad samad eeskirjad, mis aktiivse valimisõiguse kohta. Valimisõiguslikud pole vaimuhaiged, õiguse kaotanud isikud jne., sel alal kehtib üldjoonis meil kehtiv kord. Valimine, mis on üldine, otsene, salajane, toimub ühetaolisuse ja proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Kandidaatide nimestikesse ei tohi võtta rohkem kandidaate, kui tuleb valida volinikke. Nimestikus võib valija temale ebasobivaid kandidaate tõmmata maha ja kirjutada juurde kandidaate teisist nimestikest. Uuestivalitud volikogu peab 10 päeva jooksul, arvates valimiste kinnitamisest pidama esimese koosoleku.

Linnavalitsus koosneb linnapeast ja vähemalt kahest liikmest; viimaste arvu mää-

rab kindlaks volikogu, kes pole seotud kandidaadi elukohaga, sest ta võib valida iga hääleõigusliku Läti kodaniku, arvatud välja kaitsväes sundaega teenivad isikud. Linnavalitsuse liikmed ei tohi olla ükssteisega tihedas suguluses, ka ei tohi adoptiivvanemad ja adoptiivlapsed ühel ajal teenida linnavalitsuse liikmetena. Linnapea valitakse volikogu poolt eraldi. Volikogu võib linnavalitsusele avaldada umbusaldust; kui selle poolt on vähemalt $\frac{3}{4}$ volinikest, peab linnavalitsus astuma tagasi. Proportsionaalse süsteemi järgi valitud linnavalitsusel pole sellisel kvalifitseeritud enamuse juures õieti palju karta, küll aga linnavalitsuse üksikul liikmel, sest umbusaldust võidakse avaldada kas Kogu linnavalitsuse või ta üksiku liikme vastu.

Läti linnade majanduslik seisund pärast sõja lõppu oli raske ja sundis otsima teid olundi parandamiseks. Juba 1920. a. anti linnade sissetulekute, väljaminekute, eelarvete ja aruannete seadus, mis astus endise Vene seaduse asemele, ja 14. jaanuaril 1921 pandi kehtima samanimeline uus seadus, mis peajoonis püsib tänaseni. Selle seaduse põhjal on linnaomavalitsuse tuluallikaid: 1) sissetulekud oma varadest ja ettevõttest; 2) linnamaksud ja -lõivud ja muud maksud, mida võetakse linnaomavalitsuste kasuks kehtivate seaduste põhjal, ja 3) mitmesugused ettenägemata sissetulekud.

Nende allikate kohta tuleb öelda, et linnade varad pole üldiselt nimetamisväärset suured, sest sõjad ühes oma tagajärgedega hävitasid nende varasid; see, mis jäi järele, tuli kasutada hädavajalikkude uuenduste teostamiseks ja teiste möödapääsmatute ülesannete täitmiseks. Suurt tähtsust tulusaamise mõttes ei evi ka veel linnade ettevõtted. Need ettevõtted teotsevad enamasti linna ettevõtetenä, erandjuhtumel aktsiaseltsidena või osahingutena, Enamal ja ol linnadest puuduvad ettevõtted ülse. Tähtsaimaks tuluallikaks on maksud, kusjuures osa maksudest läheb otse linnaomavalitsuse heaks, osa saadakse neist riiklikest maksudest, mille teatud osa läheb vastavate seaduste põhjal linnaomavalitsusile. Linnamaksud ülem-

määr on määratud kindlaks seadusega, ülemille volikogu maksude suuruse määramisel minna ei tohi. Linna heaks võetavad maksud on üldiselt samasugused, mis meilgi, arvatud välja linna kogukonnamaks, mida Läti linnad pole õigustatud võtma. Riiklikest maksudest saavad Läti linnad: 50% tulumaksust, 75% kinnisvaramaksust, 50% patendimaksust, 50% maksudest kinnisvarade võõrandamisel ja pantimisel ja osamaksudest notariaalseilt aktelt vastavalt notariaalseadusele. Protsendi suurus arvestatakse summadelt, mida riik saab vastavas linnas elunevalt kodanikelt või asuvailt kinnisvaradelt. Sellele võiks lisandada veel selle seaduse eeskirja, mille järgi riik on kohustatud leidma linnaomavalitsusile uusi tuluallikaid, kui laiendatakse linnaomavalitsuste olemasolevaid ülesandeid või pannakse neile peale sootuks uusi.

Läti vallaomavalitsuste tegevuse aluseks on vallaomavalitsuste seadus 6. juulist 1922, mis asendas 1918. a. lõpul antud ajutise seaduse; viimasega muudeti vastavad veneaegsed seadused. Maailmasõda ühes osalt kauakestnud okupatsiooniga, seisuste kaotamine ja maareform sundis vallaomavalitsusi korralduma juba varakult ümber.

Vastandina linnaseadusele ei anna vallaomavalitsuste seadus definityiooni, mis on vallaomavalitsus, vaid piirdub kindlaksmääramisega, et vallal on juriidilise isiku õigused ja et tema alla kuuluvad seadustega või määrustega kindlaksmääratud maaalad väljaspool linnu ja elanikud, kelle elukoht asub sellel maaalal. Valdade piiride muutmise toimub seaduseandlikul teel (kui sellega muudetakse ka mõne maakonna piirid) või maavanema (riigiametnik, kellele läinud suur osa likvideeritud maaomavalitsuste ülesandest) otsusel, mis kuulub siseministeeriumi kinnitamisele (kui on tegemist ühes ja samas maakonnas asuvate valdade piiride muutmisega).

Vallaomavalitsuste ülesanded on üldjoonis samad, mis linnaomavalitsuste ülesandedki, kusjuures langevad ära need, mis on tingitud linnade iseäraldusist, nagu võitlus töötaoleku ja elukalliduse vastu, veemuretsemi-

ne, valgustuse eest hoolitsemine, kanalisatsioon, ehitusplaanide kinnitamine ja üldse ülesanded ehitusajanduse alal. Seevastu aga on vallaomavalitsuste ülesanded tervishoiu alal suuremad kui linnaomavalitsusil. Nii peavad vallaomavalitsused võtma osa nende vallaelanikkude ravikuludest, kelle vastavaid kulusid ei tasuta eriseaduste põhjal ja kes oma varandusliku kehvuse tõttu ei suuda ise kanda neid kulusid või suudavad seda ainult osaliselt. Vallaomavalitsused on kohustatud seadma ametisse arste, velskreid, ja ämmaemandaid, andma neile tarvilikke ruume, varustama neid küttega ja katma osaliselt nende palgakulu (teise osa kannab rahvahooolekandeministeerium). Vallaomavalitsusil lasub ka hoolitsemine selle eest, et oleksid korras maanteed (arvatud välja ainult I klassi teed), s. o. et vastavad vallaelanikud annaksid teede korrashoidmiseks tööjõude, materjali ja hobuseid (erandjuhtumil võib neid naturaalkohustusi asendada raha tasumisega).

Vallaomavalitsusil on õigus oma ülesannete paremaks täitmiseks, oma tegevuse õigeks ja otstarbekohaseks korraldamiseks, ühiste ettevõtete ellukutsumiseks ja oma õiguste ja huvide kaitseks sõlmida üksteisega lepinguid, samuti sõlmida lepinguid linnadega, asutada liite, astuda liitudesse ja pidada nõudamiskoosolekuid. Selliseil liitudel on juriidilise isiku õigused ja nende põhikirjad registreeritakse siseministeeriumis või panakse erijuhtumil kehtima eriseadusega.

Vallavolikogu ühes revisjonikomisjoniga valitakse neljaks aastaks korraga kõigis valdades ja nimelt märtsi esimesel pühapäeval ja selle eelsel laupäeval. Valimine, mis on üldine, otsene ja salajane, toimub ühetaolise ja proportsionaalsuse põhimõtte alusel. Volikogu liikmete arv sõltub valla elanikkude üldarvust: alammääraks on 12 ja ülemääraks 21. Aktiivne ja passiivne valimisõigus on kõigil Läti kodanikel, kes esimeseks valimispäevaks on saanud vähemalt 21-aastaseks ja on alaliselt elunenud vastava valla piires vähemalt viimased neli kuud enne kandidaatide nimestikkude esitamist vallavalitsusele. Valimisõigust pole üldiselt samul isi-

kuil, mis linnavolikogu valimiselgi. Valimine toimub nimestikkude järgi, kusjuures nimestikus võidaks kustutada ebameeldivaid kandidaate ja asendada neid kandidaatidega teisist nimestikest. Nimestikud on ühised volinikele ja revisjonikomisjoni liikmeile, neis ei tohi olla kandidaate rohkem, kui tuleb valida volinikke, resp. revisjonikomisjoni liikmeid. Volikogu peab 10 päeva jooksul, arvates valimiste seadusjõusse astumisest, pidama esimese koosoleku.

Teisist vallavolikogusse puutuvaist normest võiks mainida veel, et voliniku volitused kustuvad voliniku surmaga, tagasiastumisega või põhjuseta volikogu kolmelt üksteisele järgneval koosolekul puudumise tagajärjel. Kui pole võimalik täiendada volikogu koostist kandidaatide lõppemise tõttu nimestikest ja seetõttu puudub üks viiendik volikogu koostisest, tuleb võtta ette täiendavad valimised. Vallavolikogul on, alates 1931. a., õigus anda sundmäärusi; see toimub samas korras, nagu linnadeski, s. o. nad alluvad järelevalveasutise kontrollile ja peavad ilmuma valitsuse teatajas; nende muutmise või kehtivusetuks tunnustamine toimub samas korras. Seadus ei näe ette, milliseil aladel võib volikogu anda sundmäärusi. Üldiselt tuleb arvata, et ta neid võib anda samul aladel ja selles ulatuses, nagu ta ise on kompetentne lahendama asju. Küsimuse otsustamisel, kas võtta volikogu või vallavalitsuse liige vastutusele, võib see toimuda vaid kahe kolmandiku häälteenamusega, kui koos on vähemalt kaks kolmandikku volikogu seaduslikust koostisest; vastavad isikud ise ei tohi võtta osa hääletamisest, nad võivad aga volikogule anda seletusi. Vallasekretäri ja tema abi võib seaduslikul põhjusel vabastada kolme neljandiku häälteenamusega. Vallasekretäri valimine toimub samuti vallavolikogu poolt, kuid juba lihthäälteenamusega.

Vallavalitsus valitakse vallavolikogu poolt neljaks aastaks salajasel hääletamisel. Ta koosneb vallavanemast ja 2—4 liikmest, vastavalt volikogu otsusele. Valida võib ainult vastavas vallas alaliselt elunevaid, valimisõiguslikke kodanikke, kes selleks on and-

nud oma kirjaliku nõusoleku. Vallavalitsuse valitud liige võib astuda tagasi ainult siis, kui ta on üle 60-aastane, on kauakestvalt haige, lahkub vallast kui alalisest elukohast, astub riigiteenistusse või viibib isiklikes asjus vallast eemal rohkem kui kolm kuud. Vallavalitsuse liikmed ei tohi olla üksteisega lähedases suguluses, adoptiivvanemad ja -lapsed ei või korraga olla vallavalitsuse liikmed.

Vallavalitsuse õigused ja ülesanded on üldiselt samad, mis meilgi. Läti vallavalitsuse huvitava õigusena võiks märkida õigust karistada rahatrahviga kuni 10 latti isikuid, kes ei täida vallavalitsuse teatud otsuseid. Vallavanemal on õigus panna seisma nende vallavalitsuse otsuste täitmine, mis tema arvates pole kooskõlas seaduste või volikogu otsustega, ta on aga sellest kohustatud otsustamiseks kandma ette volikogu järgnevale koosolekule. Vallavanem võib hädavajalikul korral astuda samme, mis kuuluvad volikogu kompetentsi, ta peab aga sellisel juhtumel kutsuma viivitamata kokku volikogu koosoleku tema poolt astunud sammude kinnitamiseks. Vallavanema või tema asetäitja on kohustatud võtma osa vallavolikogu koosolekuist (Lätis pole vallavanem volikogude koosolekute juhatajaks, seal valitakse eriline volikogu juhataja ühes abiga).

Vallaomavalitsuste sissetulekute küsimusi reguleerib sama vallaomavalitsuse seadus, mille põhjal vallaomavalitsuste sissetulekud on korralised ja erakorralised. Korraliste hulka kuuluvad: 1) maksud; 2) riigimaksude vallaomavalitsusile antavad osad; 3) sissetulekud kapitalidest, muist varadest ja ettevõttest. Erakorraliste hulka kuuluvad: 1) laenud; 2) riigi ja teiste omavalitsuste toetused ja 3) ettenägemata tulud. Nagu linnadeski, moodustavad valdades peatuluallika maksud, kuid mitte niivõrd vallamaksud, kui riigilt saadavad riigimaksude osad. Viimaste suhtes on vallaomavalitsusil hoopis vabamad käed kui linnadel: nad võivad teatud ülemmäärani määrata ise kindlaks seda lisamaksu, mis pannakse riigimaksule vallaomavalitsuste heaks. Tähtsaimaks tuluaallikaks on valdadele kinnisvaralisamaks, selle-

le järgneb nn. vallaomavalitsusmaks, mis pole muud midagi, kui endine isikumaks, ja mis võetakse igalt vallaelanikult sõltuvalt tema varanduslikust seisundist. Viimase kindlaks-tegemisel arvestatakse maksukohuslase maa suurust ja headust või ametit või muid sissetulekuid. Omavalitsusmaksu ülemmääraks on 40 latti aastas. Maksust on vabastatud isikud alla 18 aasta, mehed üle 60 ja naised üle 50 aasta, naised, kellel on või oli lapsi, invaliidid, kes saavad riigilt pensioni.

Läti vabariigi kord muutus põhjalikult 15. mail 1934, muuseas ka seaduste andmise kord. Selgus, et Läti parlament endisel kujul ei vastanud enam nõudeile, milliseid seab meie aeg sellele asutisele oma hulgaliste majanduslike ja poliitiliste probleemidega. Parlamentaarne kord muudeti ajutiselt, sest oli selge, et parlament ise ei aita kaasa konstitutsiooni muutmisel sel määral, nagu olud seda nõudsid. Parlament saadeti laiali ja seaduste andmine läks 8. juuni 1934. a. valitsemise seaduse põhjal üle ministritenõukogu võimkonda, kusjuures osa seadusi panäakse kehtima presidendi poolt, osa peaministri poolt.

Sellega vabanes siis ka tee omavalitsuste elu ümberkorraldamiseks. Peab märkima, et see ümberkorraldamine toimus põhimõttelises ulatuses. Ei asutud mõne omavalitsuse õiguste kitsendamise teele vastavate volikogude laialisaatmisega või mõne ametniku tagandamisega. Nagu kogu uus liikumine ei piirdunud mõne ministri või ministeeriumi kõrgema ametniku asendamisega teisega, nii sai uus aeg täitsa uueks ajaks ka omavalitsusile. Samuti nagu purustati parteipoliitika riigis, nii kõrvaldati tema ka omavalitsusist, millised olid enne 15. mai 1934. a. pööret kõvasti politiseeritud. Nende ridade ülesandeks on näidata, mida taheti teha ja mida ning mis eesmärkidel midagi tehti omavalitsuste elus, võtmata igasugust seisukohta, kas toimetati hästi või halvasti, kas tehtule võib sümpatiseerida või mitte. 15. mai 1934. a. sündmused on lätlaste sisemine asi ja meisse ei puutu.

Ööl vastu 15. maid 1934 kuulutati kogu Läti vabariigis välja sõjaseisund ja juba

18. mail keelati siseministri otsusega sõjaseisundi alusel linnavolikogude koosolekute pidamine. 25. mail anti seadus linnavalitsuste tegevuse piiramise kohta sõjaseisundi ajal. 8. juunil järgnes seadus riiklikkude tsiviil-asutiste ja omavalitsuste ametnikkude ametist vabastamise kohta sõjaseisundi ajal. Nende seaduste põhjal saadeti laiali kõik linnavolikogud ühes kõigi nende poolt valitud komisjonidega ja vallandati kõik linnapead, linnavalitsuse ja revisjonikomisjoni liikmed. Siseminister määras ametisse linnapead, linnavalitsuse liikmed ja revisjonikomisjoni liikmed, ta määras ka nende arvu ja neile makstava palga suuruse. Vallandatud ametiisikud — mittevolinikud — saavad kõnesoleva seaduse põhjal vallandamise puhul 1 kuu palga, muidugi ka pensioni, kui nad on pensioniõiguslikud. Riia linnapea nimetatakse siseministri ettepanekul ministritenõukogu poolt. Volikogu ülesanded täidab linnavalitsus. Linnapeal on õigus linnavalitsuse otsuseid panna seisma (olgu need tehtud linnavolikogu või linnavalitsuse enda ülesandeks), kui nad on tema arvates seadusvastased või otstarbetud. Ta kannab asja ette siseministeeriumile, kes asja otsustab lõplikult. Kuni otsustamiseni siseministeeriumi poolt seisab vastava küsimuse otsustamine. Linnapea määrab linna teenistuses seisvate ametnikkude ja teenijate koostist, ta määrab kindlaks ka ametnikkude palga suuruse, ta võtab ametnikke teenistusse ja vabastab neid sellest, ka lubab ta neid puhkusele. Ta võib ametisse võtmise, sellest vabastamise ja puhkusele lubamise ülesandeid anda ka vastava ala juhile. Kuid ametnikkude vallandamisel on õigusi ka siseministril. Viimane võib eelnimetatud seaduse põhjal linnavalitsuse teenistuses seisvaid isikuid vabastada ametist igal ajal, nimetamata põhjusi, kui tema arvates vastav isik pole kõlblik linnateenistusse. Vabastamine võib toimuda päevapealt. Siseministeeriumi õigused järelevalve alal on tunduvalt suurenenud: tema järelevalve alla kuuluvad nüüd linnade kõik asutised ja organid kuni revisjonikomisjonini.

Mis puutub eelnimetatud seaduste tege-
likku elluviimisse, siis määrati vallandatud

60 linnapeast tagasi linnapeaks 26 isikut, osa endisist linnapäist määrati linnavalitsuste liikmeiks. Linnavalitsuste 203 ja revisjonikomisjonide 197 liiget vabastati ametist, nende asemele määrati linnavalitsuste 133 ja revisjonikomisjonide 181 liiget. 1455 linnavolinikku kaotas oma mandaadi.

Ühenduses 15. mai 1934. a. sündmustega astuti ka samme Läti vallaomavalitsuste ümberkorraldamiseks, kuid mitte nii radikaalsel määral, arvestades rahulikumat töömeeleolu vallaomavalitsusis ja lähtudes nähtavasti ka poliitilisest kaalutlusist.

17. juulil 1934 anti seadus vallavalitsuste tegevuse piiramiseks sõjaseisundi ajal. Selle seadusega vähendati volikogu kompetentsi ja suurendati vallavalitsuse oma, kusjuures aga vallavolikogu jäi siiski püsima. Ühtlasi suurendati tähtsal määral vallavanema ülesandeid ja laiendati tema võimupiire, endisest vallavalitsuse esimehest tehti tõeline vallavanem. Sama seadusega anti siseministeeriumile õigus vallandada vallavanemaid, vallavalitsuse, volikogu ja revisjonikomisjoni liikmeid, vallasekretäre ja selle abisid, valla muid ametnikke ja teenijaid ja nende asemele määrata uusi isikuid või teha volikogule ülesandeks valida uusi isikuid.

Volikogul on praegu õigus: 1) valida vallavanemat, vallavalitsuse liikmeid, kui siseminister ei pea tarvilikuks määrata neid ametisse omalt poolt, mitmesuguste komisjonide liikmeid, võtta vastu eelarve ja kinnitada aruanne, otsustada vallavalitsuse peale antud kaebusi ja määrata kindlaks vallaomavalitsuse ametiisiku palk; 2) määrata makse seadusis ettenähtud piires ja toimetada nende õiglast jaotamist; 3) otsustada erikapitalide, fondide jne. loomist ja nende kasustamist; 4) otsustada kinnis- ja vallasvara ostmist, müümist, pantimist või vahetamist; 5) otsustada laenude tegemist; 6) anda sundmäärusi; 7) otsustada küsimusi, kas astuda omavalitsuste liitude liikmeks, võtta osa ärilist ettevõttest jms. ja 8) täita muid seadustega temale pandud ülesandeid. Volikogu kompetentsi ei kuulu seega enam vallaomavalitsuse ametnikkude ja tee-

nijate ametisse võtmine, juhtnööride andmine revisjonikomisjonile ja valla asutisile ja ettevõttele, teha otsuseid sotsiaalse hoolekande, tervishoiu, hariduse, tulekaitse jne. alal.

Vallavanemale on antud suuri õigusi, võrreldes endise ajaga. Tähtsaimaks neist on õigus protestida kõigi vallavalitsuse ja vallavolikogu otsuste vastu ja panna nende täitmine seisma kuni maavanema poolt küsimuse otsustamiseni, kui ta leiab, et vastuvõetud otsus on vastuolus kehtivate seadustega või pole otstarbekohane.

See seadus andis valitsusele võimaluse kõrvaldada vallaomavalitsuste juhtimiselt kõik isikud, kes oma tegevusega „olid tõendanud, et nad ei vasta uue aja nõudeile, mille aluseks on rahva ühtlus ja ühismeel“ (siseministri V. Gulbis'e kõnest 17. detsembril 1934 maaomavalitsuste üle). Samuti kõrvaldati isikud, kelle minevik polnud selgeim. Vallavanemaks nimetati pea erandi-

tult Läti vabadussõjast osavõtnuid. Isikute määramisel teisile ametikohtadele lähtuti põhimõttest, et eesõigusi tuleb anda neile, kelle õlul lasub maal maksude peakoorem, s. o. maaomanikele.

Muudatusi on tehtud ka järelevalvekorras. Nii võib vallavolikogu maavanema otsuste peale volikogu mõne otsuse kinnitamata jätmise asjas kaevata siseministeriumile kahe kuu jooksul, arvates otsuse kättesaamise päevast. Kaebus administratiivkohtule on langenud ära. Maavanemal on õigus juhtumil, kui volikogu ei otsusta mõnda tema otsustamiseks antud asja, otsustada ise asja ja vallavalitsusele anda juhtnööre sama otsuse elluviimiseks. Selliste otsuste peale võib volikogu jällegi kaevata siseministeriumile.

Käesoleva artikli kirjutamisel on kasustatud andmeid äsjailmunud raamatust: *Dr. jur. Harald Donath: „Die Organisationsformen der kommunalen Selbstverwaltung in Lettland“, Liepaja, 1936.*

Eesti linnategelaste õppematk Soome.

A. Maramaa,

Viljandi linnaepea.

Juba aasta eest oli Eesti Linnadeliidu tegelaste keskel pääsnud liikvele mõte korraldada õppematka mõnele naabermaale, et õppida tundma linnavalitsuste tööd, tegevust ja elu mujal. Oleme juba ligi paar-kümmend aastat rajanud ja korraldanud oma linnades omavalitsustegevust. Oleme juba omandanud teadumusi omavalitsustöös. Meil on juba kena koguke teadumustega linnaomavalitsustegelasi. Neil on juba tekkinud rida küsimusi, mis ootavad vastamist, lahendamist. On käidud läbi kodumaa linnad, on üksteiselt õpitud, mis võimalik, aga küsimuste reas on ikka küsimusi, mis on vastamata, lahendamata. Seepärast oli päris loomulik, et linnategelaste pilgud nii Eesti Linnadeliidus kui üksikuis linnades pöördusid kodumalt väljapoole. Ikka ja uuesti tõusis küsimusi: kuidas teevad seda välismaa linnad? Kas poleks aeg tutvuda ühe või teise naabermaa linnade eluga?

Tunduva tõuke linnategelaste õppematka mõttele andis 1935. a. juulis Leedu pealinnas Kaunases peetud Eesti-Läti-Leedu linnadeliitude konverents. Leedus kuuldi ja nähti nii mõndagi, mis andis meie linnategelasile uut äratust, uusi mõtteid. Ja aasta hiljem, s. o. käesoleval aastal oldi juba nii kaugel, et õppematka korraldamise mõte oli tõusnud Eesti Linnadeliidu tegelaste keskel nii elavalt esile, et pidi juba järgnema mõtte teostamine.

Aga kuhu korraldada õppematk?

Jäädi peatuma Soomele. Vennasrahvas, kõrge kultuuriga maa, demokraatlik riigikord! See kõik andis otsuse Soome kasuks. Nii siis läkitaski Eesti Linnadeliit Soome linnadeliidule palve-järelepärimuse, kas Soome ametivennad oleksid nõus võtma vastu Eesti linnategelasi, näidates neile Soome linnu ja juhtides neid.

Polnud kahtlust, et vastus tuleb jaatav. Ja tuligi jaatav vastus — lahke kutse Eesti linnategelasile tulla Soome, olla nende külalised.

Seejärel mõlemad liidud koos koostasid matkakava, mille järgi oli nähtud ette Helsingi, Hämeenlinna, Tampere, Jyväskylä, Mikkeli, Savonlinna, Imatra, Viiburi ja Lahti külastamine.

Matkast võttis osa 33 isikut, neist 10 linnapead, 2 linnapea abi, 3 linnanõunikku.

Õppematka juhtideks olid Eesti Linnade-liidu abiesimehed Tartu abilinnapea K. Luik ja Nõmme linnapea L. Ojaveski, sekretäriks asjaajajaks — Eesti Linnade-liidu sekretär K. Tammiste.

Eesti Linnade-liidu juhatuse liikmeid võttis õppematkast osa 6, seega 50% juhatuse koostisest.

Kui oleks olnud Eesti ja Soome vahel sild, siis poleks kindlasti sõidetud Soome aurikul „Suomi“, vaid silda mööda. Miks? 5. septembri hommikul, kui koguneti laevale, muust pea juttu polnud, kui kartusest jääda merehaigeks. Haiguse kartusel mõned tulid laevale söömata, teised olid kõvasti söönud, kolmandad olid varustanud ennast pillidega apteegist.

Kõik need ettevaatusabinõud osutusid seekord asjatuiks. Kui jõuti ulgumerele, oli lainetus nii väike, Soome poolsel kaldal oli meri päris sile. Päike paistis soojalt. Kõigil asus südamesse lootus: hea ilm ennustab matka õnnestumist. Ja matka lõpul võidigi öelda: matk õnnestus hästi, ilm oli kogu matka kestusel hea.

Ei saa jätta nimetamata väikest üllatust, mis tabas esimest korda Soome sõitjaid. Nimelt peab iga sõitja laeval täitma küsimuslehe. Kui hakati otsima küsimuslehel eesti keelt, siis seda ei leitud. Küsimuslehe tekst oli neljas keeles, aga eesti keel puudus. Aga ometi on teada, et Tallinna-Helsingi liinil on Soome ja tagasi sõitvaist välismaalasist eestlased suures enamuses.

Kui tagasisõidul ulatati kätte küsimusleht — sõideti eesti aurikul „Aegna“ —, siis selgus, et küsimuslehel puudus soome keel. Vastavale küsimusele laeva ohvitserilt, kü-

sis see vastuse asemel omakorda: „Kas „Suomi“ küsimuslehel leidsite eesti keelt?“

Jah, ega seda Soome silda ikka veel pole! Peab ikka katsuma seda ehitada! Ja meil linnategelasil on võimalik aidata selleks palju kaasa.

Helsingisse saabuti ettenähtud ajal ja nimelt kell 14. Soome linnade-liidu esindajad olid meil vastas. Pärast pildistamist juhiti meid hotelli „Helsinki“. Kava kohaselt pidi oldama kell 15 raekojas Soome linnapeade ja alevivanemate koosolekul. Raekoja saalis võtsid Eesti linnategelasi vastu 70 linnapead ja alevivanemat. Pultide esimesed read olid jäetud eestlaste jaoks vabaks. Koosolijate nimel pidas tervituskõne koosoleku juhataja Viiburi linnapea A. Tuurna. Oma soomekeelse kõne tõlkis ta ise eesti keelde. Meid võeti vastu kui vennasrahva esindajaid, kellele näidatakse kõike, mis on nende linnades õppida. Ja nüüd, kus meil matk Soome on juba seljataga, võib kinnitada, et Soome esimese tervitaja poolt meile avaldatud sõprus, lahkus ja vastutulelikkus sai meile osaks Soomes igal pool, kuhu me iganes tulime.

Meie poolt vastas Tartu abilinnapea K. Luik, tänades Soome ametivendi, et nad lahkesti meile on võimaldanud tulla vennasrahva linnadesse, kust loodame palju õppida.

Järgnes Helsingi linnapea professor A. Tulenheimo' referaat linnade osast lennuväljade ehitamisel ja ülalpidamisel. Soome linnade seisukoht on, et riik ehitagu lennuväljad ja pidagu nad ülal, linnad andku lennuväljade jaoks maa. On aga mõni linn eriti huvitatud lennuvälja saamisest, siis võtku ise osa ehitamisest ja ülalpidamisest.

Joonud kohvi koos Soome ametivendadega ja seepeale kuulanud sotsiaalministri B. Sarlin'i referaadi töötaoleku hoolekandest uue töövahendusseaduse põhjal, lahkuti koosolekult ja rutati Soome turisminäitusele. Näituse vaatamist polnud kavas, aga et Soome turisminäituse kõla oli kostnud isegi Eestisse, et inimesi olevat sõitnud Eestist Helsingisse otse näituse vaatamise otstarbel, siis pidi see olema midagi vaatamisväärset. Ja oligi. Näitus avaldas vaatajaile sügava mul-

je. Pildid, kaardid, reljeefid, diagrammid, filmid olid rakendatud Soome tutvustamise tööle. Igasugused liiklemis- ja spordiabinõud ja -varustus olid pandud maitsekalt välja. Kahju ainult, et meil oli nii vähe aega. Sõna tõsisel mõttes joosti näitus läbi, sest kell 19.30 oli määratud vastuvõtt Soome linnadeliidus.

Soome linnadeliidu ruumes võttis meid vastu Soome linnadeliidu juhatus, eesotsas esimehe prof. A. Tulenheimo'ga, kes tervitas. Meie poolt vastas Eesti Linnadeliidu abiesimees K. Luik.

Soome linnadeliidul on ruumikas, hästi sisustatud korter, kus seinu täidavad raamaturiidid ja kapid. Soome linnadeliidul on suur, uhke raamatukogu. Meil aga pole ei korterit ega raamatukogu. Käime koos ja töötame Tallinna Linnavalitsuse ruumes. Tarvitame peamiselt Tallinna Linna Statistikabüroo raamatukogu.

Aga kui arvestada, et Soome linnades on linnadeliidu liikmemaks 1 Smk. elanikult, meie rahas 8 senti, ja meil ainult 2½ senti elanikult, siis on kõigil selge, et Soome linnadeliit võibki meie linnadeliidust olla palju ees. Nemad saavad liikmemaksu üle 50 000 kr. Eesti rahas, meie 9000 kr. Peame palju pingutama, et soomlasist mitte jääda väga kaugele maha.

Kell 20.30 andis Soome linnadeliit Eesti linnategelasile koos kõigi Soome linnapeade ja alevivanematega õhtusöögi.

Pühapäeva, 6. septembri hommikul kõigi Soome ametivendade juuresolekul pandi pärg Eesti vabadussõjas langenute soomlaste mälestussambale. Seejärele sõideti laeval merele, et tutvuda Helsingiga merepoolsest küljest. Hulk ilusaid saari ja poolsaari suvilatega. Nähti Helsingi supelranda. Tehud liivarand! See on Helsingi kohta liiga kitsas. Milline toredus ja rikkus on selle kõrval Narva-Jõesuu, isegi Pärnu rand. Ei ole loodus Helsingile andnud suplemiseks häid võimalusi!

Helsingi saarist käidavam ja tähelepanuväärsem on Kõrgesaar oma loomaaia.

Kõrgesaarelt sõideti väikesele kaljusäärle Suomenlinna lähedal lõunale, mille an-

dis Eesti linnategelasile ja kõigile Soome linnapäile ja alevivanemaile Helsingi linnavalitsus.

Kohe peale lõunat sõideti rongiga edasi Hämeenlinna, kuhu jõuti kell 18.31. Vastatas oli meil linnapea K. Laurela ja teisi linnavalitsuse liikmeid. Pärast tervitust asuti ootavasse omnibusse ja sõideti linnast välja Aulango mäele, mis on 3 km linna keskusest eemal.

Hämeenlinnas on 9000 elanikku. Aga linna maaala on haruldaset suur. Tervelt 6000 ha on Hämeenlinna administratiivpiires maad, kuna väljaspool linna piire on linnal veel 4000 ha maad, sellest metsa 3500 ha. Linnal ei olevat markagi võlga, vaid pankades raha enam kui 6 000 000 marka, meie rahas 500 000 kr.

Et Hämeenlinna on rikas linn, ilmnes kui jõuti Aulango mäele. Mäe otsas on 33 m kõrgune vaatetorn, kiviehitis. Mägi ise on 50 m kõrge. Linn ostnud selle vaatetorni ühes 200 ha suure Aulango metsapargiga ja maksnud 8 000 000 mk.

Torni ehitanud mäe ja pargi endine omanik kolonel Hugo Standertskjöld, kel olnud Venemaal Tuulas tsaarivalitsuse ajal püssivabrik. Et H. Standertskjöld olnud rikas mees tunnistab seegi, et tema lasknud kaevata Aulango pargi piirkonda kaks kunstlikku järve.

Aulango tornist avaneb suurepärase vaatepilt ümbrusele.

Hämeenlinna on üks Soome turismilinnu, sest tal on haruldaset ilus ümbrus. Aulango mäe jalal on Aulango turistidehotell, mis olnud varem linna oma; hilja aja eest linn müünud hotelli ja sinna juurde kuuluvad hotellipargi, puukooli ja kasvuhooned Soome turismi keskkorraldusele, saades kõige eest 1 600 000 marka. Müümist põhjustanud asjaolu, et turismi keskkorraldus saab riigilt rikkaliku toetust ja tal on kergem kui linnal hoida hotelli ja parki korras ja pida ülal.

Pimeda tulekul siirduti Aulango hotelli, kus ootas linnavalitsuse poolt antav õhtusöök.

Linnapea, lihtne, lahke ja südamlük härra, pidas väga südamlük kõne, toonitades,

et hämelaste esivanemad on tulnud 1000 a. eest Eestist. „Sama teed mööda,“ ütles ta, „olete nüüd tulnud teiegi, vennasrahva lu-gupeetud esindajad meile külla.“ Meie poolt vastas kõnega Nõmme linnapea L. Ojaveski.

Järgmisel hommikul vaadati esimesena Ahvenistö tiisikushaigete-sanatooriumi. See asub viiekordses hoones keset männimetsa. Tema ülalpidajaks on 3 linna, 1 alev ja 27 valda (Soome vallad on meie kihelkon-na suurused). Hoones oli läikiv puhtus, õhk puhas, ilma vähemagi haigla lõhnata. Kori-doride põrandad olid kaetud kummiparketi-ga. Haiged olid enamasti kõik noored ja nii hea näovärviga, et neid ei võinud pi-dada tiisikushaigeiks.

Järgmine asutis oli linna vanadekodu. Tagasihoidlik puuhoone, aga üllatuti kui as-tuti sisse. Linoleumiga kaetud põrandad, igalpool maas põrandariided, söögisaalis val-ged puhtad linad laudadel. Vanadki olid palju kõbusamad kui meie vanadekodudes, nii kõbusad, et peavad omal jõul, oma töö-ga talu, millel 18 ha maad, 3 hobust, 12 lehma, 15 siga. Ainult eestöoline ja kar-jatalitaja on palgalised. Linnavalitsus mak-sab vanadekodule iga hoolealuse kohta 4 mk. päevas juurde. Hoolealuseid oli 48 naist ja 17 meest.

See Hämeenlinna vanadekodu meie Eesti oludesse tooduna oleks liiga kallis, liiga kulukas asutis.

Edasi vaadati linna rahvaraamatukogu, millel on toredad ja avarad ruumid. Raa-matukogus oli 17 000 raamatut ja raamatu-kõgu aastaeelarve oli 16 000 kr. Eesti rahas. Iga aasta soetatakse uusi raamatuid juurde, parandatakse ja köidetakse vanu 4000 Ekr. väärtuses.

Hämeenlinna rahvaraamatukogu ruumid on ehitatud ümber veneaegse garnisoni kiri-kust. Maja teisel korral asub linna ja maa arhiiv.

Viiimasena vaadati Hämeenlinna rae-koda. Ega tal väljast vaadates ei olegi rae-koja ilmet. Päris harilik maja. Aga seest õn küllalt uhke. Ruumide ja kabinettide sisustus isegi parem, kui meil mõnes minis-teriumis,

Raekojast anti kaasa mitmesugust linna-omavalitsuse kohta käivat kirjandust ja vär-vilise linna plaani.

Eesti LinnadeLiidule linnapea kinkis Hä-meenlinna ajaloo kolmes paksus köites.

Kell 13.08 lahked Hämeenlinna linna-isad saatsid meid parimate soovidega Tam-pere poole teele.

Tampere on Soome tööstuskeskus.

Tampere on ka Soome töölisliikumise keskus. Linnavolikogus on 41 volinikust 25 sotsiaaldemokraati. Käesoleval kevadel valiti Häme ringkonnast — Tampere on Häme ringkonna suurim keskus — Soome parlamenti 11 saadikust 8 sotsiaaldemo-kraati. Ega muidu soomlased ei kutsu Häme piirkonda „punaseks Hämeks“.

Tamperel on 50 000 elanikku. Aga Tampere eeslinnad on alles linnaga ühenda-mata. See olevat aga lähema aasta küsimus. Siis tõusvat linna elanikkude arv 65 000-ni.

Vabriku- ja tehistöölise arvu Tamperel loetakse 17 000.

Tampere linn asub kahe suure järve vahel. Üks neist on Näsijärv, teine — Pühajärv. Näsijärve veepind on Pühajärve vee-pinnast 18 m kõrgemal. Mõlema järve vahemaa on üle 1 km.

Saabunud Tampresse, võttis meid jaamas vastu linnapea kahe abiga. Linna-valitsus on 12-liikmeline. Linnapea ja 2 abi on valitud ametisse eluajaks, 9 linna-nõunikku üheks aastaks, s. o. iga aasta vali-takse uuesti. Linnanõunikud käivad ainult linnavalitsuse koosolekuil ja saavad palka istungite eest — 45 mk. istungilt. Linna-nõunikud on valitud volikogu liikmete hul-gast.

Soome linnapäil ja linnanõunikel-mittevolinikel pole volikogus hääleõigust, on vaid sõnaõigus. Linnapead Soomes on ametnikud, keda valitakse, nagu meil amet-nikke, ainult selle vahega, et valib volikogu.

Kava kohaselt siirduti kõigepealt linna rahvaraamatukokku. Sel on asukohaks uus kolmekordne hoone, mille ehitamiseks üks Tampere „rikkamaid kingseppi“, nagu ütles linnapea, on kinkinud 1 000 000 mk. Linn

pannud omalt poolt 2 500 000 mk. Nii valminudki 3 500 000-margane hoone. Kinkija Aaltose rinnakuju on hoone eesruumis.

Hoones on esimesel ja teisel korral rahvaraamatukogu 5 lugemissaaliga, neist 2 lastele. Raamatukogus on 90 000 raamatut. Aastas loetakse 300 000 eksemplari. Raamatukogu aastaelarve on 1 250 000 mk., Eesti rahas 10 000 000 kr. Aukartustäratav summa?!

Sama hoone teisel korral asetseb linnavolikogu saal. Just nagu mõni parlamendi saal!. Pehmed sügavad tugitoolid ja puldid täidavad ruumi, ees kõrgemal alusel volikogu juhatusel koht.

Maja kolmandal ja katusekorral asetsevad töölisrahvaulikooli ruumid. Tampere töölisrahvaulikoolil on 1260 õpilast, kes töötavad 50 klassis.

Järgmine vaadatav asutus oli elektriyaam. See on veejõujaam Näsi- ja Pühajärve vahelisel kanalil. Jaama võime on 9000 kW, 11 000 HP. Jaam annab aastas 33 000 000 kWh elektrivoolu, millest üle 80% läheb tööstusele. Valgustusvoolu hind meie rahas on 20 senti, tööstusvoolu — 4—12 senti.

Aga Tamperel on veel teine elektriyaam, endine auruyaam võimega 7000 kW. See seisab praegu tagavaraks ja seda võib, kui tekib tarvidus, käivitada mõne tunni jooksul.

Tampere tuletõrjekomando on 40-meeline, 12 autoga, millest 8 mootorpriisi. Peale selle on linnas vabatahtlik tuletõrjekomando. Palgaline komando eluneb priisimaja teisel ja kolmandal korral ja on alati kohal. Meie juuresolekul tehti proovihäire. Vähem kui ühe minuti jooksul sõitsid välja 4 mootorpriisi.

Külastati ka Tampere haiglat, mis saanud valmis ühe aasta eest. Sealsamas on ka endised haigla hooned. Tervet hoonetekogu kutsutakse Hatanpää haiglaiks. Uus hoone on osalt kolme-, osalt kuue-, osalt seitsmekordne. Hoone maksunud üle 9 000 000 mk., peale selle sisustus, mis on moodsaim. Kõik, mis teadus ja arstiteadus arvavad haiglale vajalikuks, on seal leidnud teostamist.

1½ tundi kulus selleks, et näha ja vaadata kõike, mis haigla ülilahke ja jutukas ülemarst näitas. Trepid, koridorid, palatid, lõikussaalid, kabinetid, laboratooriumid — kõik nii ilusad, puhtad, hästi sisustatud! Just nagu muinasjutus!

Uues hoones on laste-, kirurgia- ja siseosakonnad 190 voodiga. Haigla endisis hooneis on nakkus-, vaimuhaigete- ja naiste- ja sünnitusosakond.

Kõik need haiglad asuvad linnast väljas ühel Näsijärve poolsaarel, mille suurus on 28 ha.

Haigla vaatamisega lõppes selle päeva päevakord. Olime kutsutud linnavalitsuse poolt antavale õhtusöögile. Sel õhtusöögil peremehe kohal istus volikogu juhataja, tema vastas linnapea. Mujal me seda ei näinud. Tervituskõnegi pidas volikogu juhataja. Varem kokkulepitud kava kohaselt Tampere vastas kõigile tervitusile nende ridade kirjutaja.

Seegi õhtusöök oli sõbralik, südamlik vennasrahvaste linnategelaste koosviibimine.

Järgmisel hommikul külastati Tampere rahvaparki. See on suur männik, kus 40 m kõrgel mäetipul seisab 25 m kõrgune vaateorn. Selle torni on Tampere linn ehitanud 1929. a. linna 150-aastase kestuse mälestuseks. Tornis on kohvik. Torni tippu viib lift.

Rahvapargis järve kaldal asetses kaks kunstlikku liivaranda, üks lastele, teine täiskasvanuile, kuid liiv polnud hea, ta oli hall ja jäme.

Rahvapargist siirduti Näsiparki, mis on linna ilusaim park.

Edasi külastati linna veevärki. Vesi filtreeritakse Näsijärve veest. Päevane veetarvitus Tampere on 6000 m³.

Linna vaatamine lõpetati raekojas. Raekoda on tornita hoone, ilusate laialdaste ruumidega. Seal linnapea K. Nordlund ütles meile oma hüvastijätusõna, jagas kirjandust ja kinkis Eesti Linnadeleidule piiblipaksuse linnavalitsuse tegevuse aruande.

Tamperest sõideti omnibusel Kangasalle Vehoniemenharjule, mis on Soome ilusa-

maid kohti, 25 km Tampere. Sõit Vehoniemele ja tagasi läks läbi Soome viljarikkaima maa. Aga ka selle viljarikkaima Soome maakoha põllud on kitsad, 10—20 m laiad põlluribad lahtiste kraavide vahel. Ja üldse ei nähtud Soomes kuskil teissuguseid põlde. Ei saa võrreldagi meie Lõuna-Eesti suurte põldudega. Aga ometi elavad soomlased jõukalt ja saavad oma põldudelt head saaki; seda visaduse, hoolsuse ja hea harimise abil.

Jõudes Tamperele tagasi, kutsuti külastama Tampere tööväeühingu maja. See on Tampere kõrgeim hoone — kaheksakordne. Hoones on teatri-, kontsert- ja söögisaal 500 kohaga. See hoone on organiseeritud töölistkonna tegevuse keskuseks. Ja Tampere on organiseeritud töölistkond ka linnaomavalitsuses mõõduandev, võib öelda — linna peremees.

Kell 15.15 lahkuti Tampere, suundudes Jyväskyläs, kuhu jõuti kell 21. Oli juba pime. Vaevalt saadi astuda rongist jaamaesisele, kui kõlas meile kõigile tuttav laul „Kaunimad laulud“, ainult soomekeelsete sõnadega.

Laul lõppenud, tervitas meid linnapea A. Haapasalo. Tema järele võttis sõna keegi vanem härra. Ta kõneles selges eesti keeles. Nagu pärast selgus, oli see koorijuht M. Korpilahti. Ta seletas, et koor, kes meid täna lauluga vastu võtab, on mõne aasta eest käinud Eestis ringreisil, andes rea kontserte ja et kooriliikmeile ja temale kui koorijuhile on jäänud Eestist unustamatud mälestused. Nii südamlilikud on olnud nende vastuvõtt Eestis. Jyväskyläs kui Soome keskmaa, kui Soome süda, pakkuvad nüüd meile oma südamliku lauluga Soome südamlikkust.

Seejärel koor laulis veel 2 laulu. Oldi liigutatud jyväskylälaste südamlikkust vastuvõttust. Meie poolt vastas kõnega Rakvere linnapea H. Aviksoo, avaldades meie tänu ja headmeelt.

Järgmisel päeval algas linna vaatamine. Meid juhiti ühte linna algkooli, mis töötab 10 klassikomplektiga, I—IV klass paralleel-

klassidena ja 2 täiendusklassi. Jõudnud koolisaalini, seisti vastamisi lastega, kes olid kogutud saali ja võtsid meid vastu selge ja heledahäälise lastelauluga. Lapsed laulsid oma kodumaast — Soome metsade ja järvede maast.

Kui vaikus laste laul, astus näitelavale meile eelmisest õhtust tuttav M. Korpilahti kui koolijuhataja. Ta tervitas meid eesti-keelse kõnega, milles seletas, et Jyväskyläs on Soome koolilinn. Seal'olevat asutatud esimesed soome koolid. Helsingisse koolide asutamiseks rootslased olevat teinud takistusi. Soome kooli loojana ta nimetas Uno Cygnaeus't, kes elunenud ja teotsenud Jyväskyläs. Tema juhataja olevat kandvat Uno Cygnaeus'e kooli nime. Jyväskyläs tähtsaim kool olevat õpetajateseminar, mis lähemal ajal muudetavat pedagoogikaülikooliks.

Vastuvõtt koolis jättis meile kõigile sügavliigutava mälestuse. Seepärast saadeti hiljem õpilasele maiustusi.

Algkoolist siirduti seminari. Seminari ruumid kandsid XIX sajandi lõpu pitsit — vanu tōeteri ja kirjasalme seinul ja laes. Seal näidati meile Cygnaeus'e töökabinetti, kus kõik mööbel ja asjad hoitakse nii korras, nagu nad jäänud tollest ajast. Linnas asus ka Cygnaeus'e mälestussammas.

Siis siirduti raekotta. Seal tõmbas enesele tähelepanu ruumide jaotus. Esikohal oli rahvakoosoleku- ja peosaal ühes einelaua ja rõivistuga. Samal teisel majakorral oli ka volikogu koosolekute saal. Linnavalitsuse asjaajamise ruumid olid alumisel korral. Head ja hästi sisustatud ruumid!

Jyväskyläs volikogus on 29 volinikku, neist 18 kesk- ja parempoolset ja 11 sotsiaaldemokraati. Linnavalitsus on 8-liikmeline: linnapea ja 7 nõunikku. Linnapea on valitud eluajaks, nõunikud üheks aastaks. Linnapea saab palka 7500 mk. ehk Eesti rahas 600 kr., mis on suurem palk, kui meil Eestis ministril. Nõunikele makstakse istungeilt.

Kui suur on siis Jyväskyläs linn, et ta jõuab maksta linnapeale 600 kr., linna sek-

retärile 320 kr., insenerile 300 kr., samuti teisile ametnisele suuremat palka, kui meil Eestis makstakse?

Jyväskylä on vaid 7500 elanikku.

Tekib küsimus, kust võtab siis Jyväskylä niipalju raha?

Soome linnades on üksainus maks, nn. kogukonnatulumaks ehk lihtsalt kogukonnaks. Jyväskylä võtab oma kodanikelt seda maksu 7 500 000 mk, Eesti rahas 60 000 000 kr. Seega tuleb Jyväskyläs iga elaniku kohta, arvatud kaasa raugad ja lapsed, kogukonnaksu 1000 mk aastas, ehk Eesti rahas 80 kr. Kui võtta näiteks Viljandi sama suurt kogukonnaksu, võrduks tulu sellest 1 000 000 kr. aastas.

Nüüd on aga Viljandi linna eelarve netotulu ainult 159 000 kr., s. o. iga kodaniku kohta 13 kr., seega kuus korda vähem kui Jyväskyläs.

Seepärast on Eesti linnad heakorra poolest, jäänud Jyväskyläst kaugele maha. Jyväskyläs on, arvatud välja äärlinna mõned tänavad, igal pool parkettkivisillutus, elektri juhtmed kaablitena maa sees, tänavavalgustuspostid metallist, kõnniteed asfaltbetoonist. Meil isegi Tartus ja Tallinnas pole nii häid kõnniteid, kui Jyväskyläs.

Jyväskyläs külastati veel linna vabaõhu teatrit. See on pidupark kallakul kohal, kus seisavad alalised pingid ja näitelava-kõlakoda. Seal olevat kõnelenud omal ajal ühel Soome laulupeol meie lauluisa dr. F. R. Kreutzvald, nagu linnapea meile seletas.

Enne ärasõitu Jyväskyläst andis linnavalitsus meile lõuna. Jyväskyläst lahkuti rongiga kell 13.30, siirdudes Mikkeli.

(Järgneb).

Kroonika.

Kotka haigla laiendamine.

Kotka linnavolikogu otsustas suurendada linna haiglat ja ehitada sellele juurde sünnitusmaja 30 haige jaoks. Neist oleks kaks üksikut tuba ühe haige jaoks, kaks tuba kumbki kahe haige jaoks ja viis tuba igaüks nelja haige jaoks. Peale selle ehitatakse veel vastuvõturuum, kantselei, lastemagamisruum, vannituba, ooteruum, köök, pesuhoiuruum ja ruumikas sünnitusruum. Kava väljatöötamiseks moodustati 5-liikmeline komitee, kelle ülesandeks on ka soetada vastavad joonised.

Reoveepuhastusastutise ehitamine Pietarsaaris.

Pietarsaaris on päevakorral reoveepuhastamisseadme ehitamine. On töötatud välja kahes variandis kavandid, millest ühe järgi ehitamine maksuks 1 440 000 Smk. ja teise variandi järgi — 1 370 000 Smk., kusjuures asutis on arvestatud 8000 elaniku jaoks. Arvutuse aluseks on võetud iga elaniku kohta 50 l reovett päevas. Praegu on Pietarsaari linnal 7400 elanikku.

Kutsekoolide hoone ehitamine Poris.

Pori linn laskis valmistada esialgse skitsi kutsekooli hoonete jaoks linnas. Kava kohaselt, mille valmistanud arhitekt Oiva Viljanen, kuuluksid hoonesse tütarlastekutsekool 230—250 õpilasega, poeglastekutsekool — 200—230 õpilasega, 2-klassiline tööstuskool — 50—60 õpilasega, 2-klassiline kaubanduskool — 50—60 õpilasega. Üldine käsitöökool võiks töötada õhtuti poeglastekutsekooli klassis. Kogu hoone ehitus maksuks umbes 6 300 000 Smk.

Joensuu varustamine elektriga.

Joensuu linnavolikogus oli arutusel, kuidas edaspidi varustada linna elektriga, kas ehitada eriline linna elektri jaam või pikendada kontsessiooni senisele varustajale, osaühingule „*Repola Wood Ltd.*“. 1931. a. oli linn rentinud riigilt Puntarinkoski. Oli kaalumisel kasustada selle veekukkumist linnale jõujaama ehitamiseks. Linnavalitsus oma vastavas ettepanekus volikogule asus seisukohale, et kapitali investeerimine uude jõu-

jaama oleks rahvamajanduseliselt õigustatud ainult siis, kui linnal puuduksid teised võimalused elektrivarustuseks, kuid linnal on praegu soodsail tingimusi võimalik kasutada elektrit ja senised seadmed pole täies ulatuses kasutatud ära, oleks rahvamajanduseliselt ebaratsionaalne tarvitamisest kõrvaldada täiesti tarvitamiskõlblikud seadmed ja ehitada nende asemele uusi. Linnavalitsus juhtis volikogu tähelepanu teisile küllalt kulukaile ülesandele, millesse linnal tuleb suuremal hulgal paigutada kapitali. Ühtlasi teatas linnavalitsus, et on võimalik senise kontsessioonärriga sõlmida uut, linnale senisest veel soodsamat lepingut. Volikogu otsustas lõpetada rendilepingu riigiga Puntarinkoski suhtes ja senise kontsessioonärriga sõlmida uus leping. Ühtlasi otsustas linnavalikogu alandada valgustusvoolu hinda 4 margalt 3 marga 80 pennile *kWh*.

Juustukontrolljaama asutamine Turgu.

Turu linnavalitsus arvutas välja, et Turu tagamailt veetakse välja 1000 *t* ümber juustu, ja juhtumil, kui Turus oleks juustukontrolljaam, oleks loota, et see väljavedu toimuks Turu sadama kaudu. Seepärast tegi linnavalitsus ettepaneku linnavalikogule, et linna kulul asutataks esialgu katseks paariks aastaks juustukontrolljaam, et siis omandada teadumusi, kuipalju see suudaks suunata juustu väljavedu Turu sadama kaudu ja jõuda selle järgi otsusele, kas linnale on kasulik asutada alalist juustukontrolljaama. Selline ajutine jaam maksuks kõige rohkem 73 500 Smk. Volikogu kiitis heaks linnavalitsuse ettepaneku.

Lastepolikliiniku asutamine Tamperes.

Tampere linnavalikogu otsustas asutada lastepolikliiniku Hatanpää haiglate juurde, kus lapsed kuni 7 aastani saavad maksuta arstiabi.

Poolkommunaalse ehitusaktsiaühingu moodustamine Tamperes.

Tampere linnavalikogu, arvestades linnavalitsevat väikekorterite puudust, otsus-

tas moodustada poolkommunaalse aktsiaühingu väikekorterite ehitamiseks. Linn paneb omalt poolt aktsiaühingusse 3500 aktsiat à 300 marka ja renditab aktsiaühingule 100 aastaks kaks linnale kuuluvat hoonestamata krunti, ühe krundi 4-margase ja teise 16-margase aastarendiga *m*².

Spordiosakonna moodustamine Lahti linnavalitsuses.

Lahti linnavalikogu otsustas moodustada linnavalitsuse juurde erilise spordiosakonna, kellele alluvad kõik spordisse puutuvad linnaasjad.

Tööstusrajooni rajamine Oulus.

Oulu linnavalikogu otsustas rajada erilise tööstusrajooni ja renditada selle Oulu osaühingule. Tööstusrajoon asub Nuottosaaril. Rentnik asutab sinna tselluloosivabrikud, kloorivabriku ja oma elektrijaama. Maaala eest maksab osaühing linnale renti 30 penni *m*² ja veekogude all olevate alade eest — 10 penni *m*². Kogu maaala suurus on umbes 30 *ha*. Ühes sellega kohustus linn reserveerima tööstusile veel teatud maaalad, osalt sama hinnaga — 30 penni *m*² — ja osalt hinnaga 50 penni *m*². Linn võtab ka endale kohustuse süvendada tööstusrajooni juurde viiva ranna ja ehitada sinna kaid ja kaitsemuulid. Samuti ehitab linn omal kulul normaalkööpmelise raudtee kuni selle maaala piirini, mis on reserveeritud tööstusiks. Linna kulud arvatakse tõusvat 4 700 000 Soome margani, kuna tuluna oleks näha ette 100 000 mk. rendina ja umbes 325 000 mk. sadamamaksude suurenemise näol liiklemise elavnemise tagajärjel. Lepingu kohaselt on tööstusil õigus nende kasutada olevate maaalade väljaostmiseks linnalt.

Hamina laiendab sadamat.

Hamina linnavalikogu otsustas laiendada linna sadamat ja ehitada juurde Hillo juurde sügavsadama, mis maksuks 10 000 000 Smk. Kavatsatud kai pikkus oleks 340 *m*. Sadama piirkonda kavatse-

takse ehitada eriline laohoone, mis maksuks umbes 300 000 Smk., ja soetada kaks õhkkraani kolmetonnise võimega. Töö teostatakse laenu abil.

Uue lastekoduhoone ehitamine Kemis.

Kemis, milles on veidi üle 5000 elaniku, valmis uus lastekoduhoone, milles on ruumi 45 lapsele. Ehituskulud tõusid 370 000 mk.

Hämeenlinna võlgade tasumine.

Hämeenlinna linnavalitsus otsustas tasuda kõik linna võlad, kuna linna kassa rahaline seisund seda võimaldab. 1. juuliks 1936 oli linnal üldse 1 102 073 mk võlga, millest 906 000 mk. obligatsioonilaene. Linnal on õigus neid võlgu tasuda ka enne laenu tegemisel ettenähtud tähtaegu ja laenud öelda üles kuuekuise etteteatamisega, millist õigust ka on otsustatud kasustada.

Uus omnibusjaam lissalmis.

lissalmis valmis hiljuti linna poolt ehitatud uus omnibusjaam. Hoone sisaldab ooteruumi, kohviku, pakkideekspeditsiooniruumi, autojuhtideruumi, toalettruumi jm. Hoone maksus 125 000 mk. Sellesse kulusse pole arvatud tänava ehitamise kulusid. Hoone renditati osäühingule „Matkahuolot“.

Käkisalmi varustamine veega.

Käkisalmi linnavalitsus otsustas lubada osäühingut „Käkisalmi Vesi“ ehitada linna tänavaile veevõrku ja otsustas ise ka astuda osäühingu liikmeks. Osäühing moodustati osa majaomanikkude poolt. Linn määras 10 000 mk. vesivarustuse sissevõtmiseks linna haiglasse, mainitud ühingu torustiku kaudu. Ka sünnitusmaja võetakse sama summa arvel vesi sisse. Kuni käesoleva aasta lõpuni maksab linn vee eest sama palju kui eramajaomanikud, s. o. 8 mk. *m*³.

Haigla ehitamine Riihimäele.

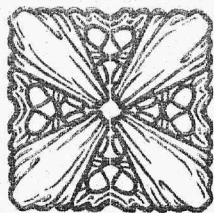
Riihimäki ja Hausjärvi senine ühishaigla on niivõrd vilets, et ei vasta enam vajadussile. Seetõttu otsustas Riihimäe alevivolikogu määrata 50 000 Smk. uue kommunaalhaigla lõpliku kavandi valmistamiseks. Esialgse kava järgi peaks haigla sisaldama kuus haiglasaali — kogusummas 13 haigele, kaks eraldusruumi — 4 haige jaoks, valvearstiruumi, laboratooriumi, steriliseerimisruumi, operatsiooniruumi, sidumisruumi, tarvilikud majapidamis- ja kõrvalruumid ja isikkonna jaoks vajalikud ruumid. Haigla juurde kuuluks ka sünnitusmaja, mis koosneks kolmest ruumist ja mahutaks 5 haiget, sünnitusruumi, eraldus- ja lasteruumi, kaks korterit ämmaemandaile ja muud tarvilikud kõrvalruumid.

Lauritsala alevivalitsusele uus hoone.

Lauritsala alevis valmis uus alevivalitsuse hoone, mis maksus 1 250 000 Smk. See mahutab kõik alevi asutised ja alevi raamatukogu, alevivolikogu istungisaali 50 kuulajakohaga suurel rõdul. Alevi tähtsamate ametnikkude jaoks on ka majas olemas korterid. Lauritsala alev on üks uuemaid Soomes, asutatud 1932. a. 1933. a. oli alevis 6212 elanikku.

Rootsi linnadeliidu üheksas kongress.

Rootsi linnadeliit pidas oma üheksanda kongressi 14.—15. augustini 1936 Boråses. Kongressist võttis osa 372 isikut, nende hulgas ka esindajaid väljastpoolt Rootsit. Peale tavaliste ainete käsitledi kongressil järgmisi küsimusi: omavalitsused ja korterite ehitamine kehvemaile lasterikkaile perekondadele, omavalitsuste toetusajanduse tsentraliseerimine, omavalitsuste ametnikkude väljakoolitamine, linna raamatukogud, liiklemis- ja korteriküsimusi Boråses. Kongress otsustas asutada linnadeliidu juurde erilise linna-plaani-nõukogu.

„Linnad ja Alevid“

Eesti Linnadeliidu häälekandja

ilmub 1936./37. a. IX aastakäiguna, avaldades artikleid ja teateid nii kodu- kui välismaade linna- ja alevi-omavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega jne.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas.

Numbri hind 25 s., aastakäigu (10 numbrit) —kr. 2.50.

Saadaval ka vanemad aastakäigud.

Toimetuse ja talituse; Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6
Telefon 431-58.

